

Den danske Brigade i Sverige 1943-1945 - Sanitetskompagniet

Indledning

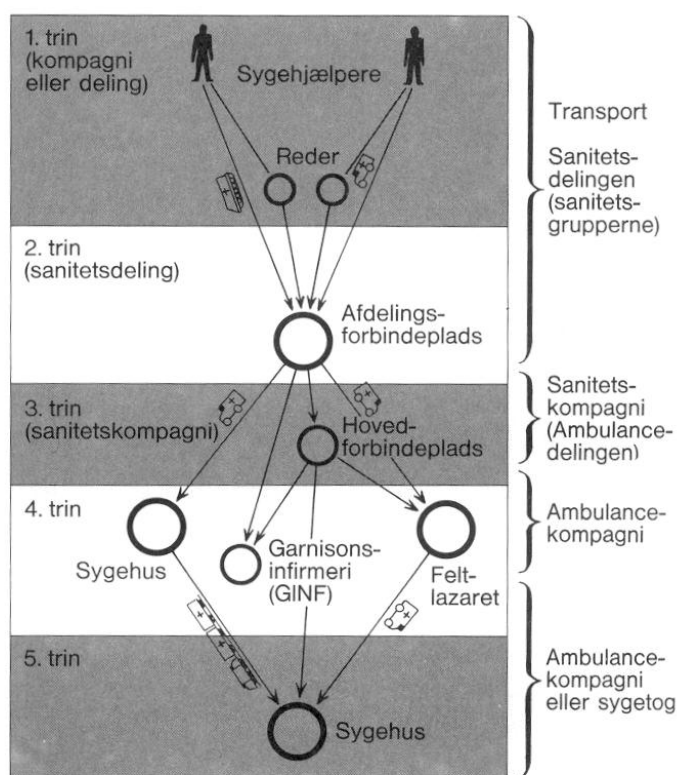
Sanitetskompagniet var en miniatureudgave af Hærens Lægekorps og havde det lægefaglige ansvar for sanitetstjenesten ved Brigaden. Alt sanitetspersonel (læger, underlæger, sygepassere, sygebærere, sygeplejersker og sanitetslotter) stod i nummer ved kompagniet, som også havde ansvaret for alt sanitetsmateriel. Brigadens lottekorps var i tiden i Sverige også administrativt knyttet til Sanitetskompagniet.

Brigadelægen, overlæge i Hæren, Holger C.S. Terp, var den øverste lægefaglige myndighed, mens kaptajn Erik Rype blev taktisk og administrativ chef for Sanitetskompagniet. De opbyggede i tæt samarbejde sanitetstjenesten ved Brigaden og fremkom herunder med de grundlæggende militære krav til organisation og materiel.

Materiellet blev hovedsagelig indkøbt fra den svenske hærs beholdninger, men blev yderligere suppleret med indkøb på det fri marked.

Krigssanitets-tjeneste

Den såredes vej - principskitse

Den almindelige evakuationsvej for sårede bygger grundlæggende på 5 behandlingstrin (se principskitzen), hvoraf de første 4 hører til den egentlige krigssanitets-tjeneste.

Betegnelserne på de enkelte trin er ændret noget gennem tiden, men principperne skulle være nogenlunde universelle.

Ved Brigaden

Sanitetstjenesten ved Brigaden var planlagt efter et forenklet princip, der også anvendtes af de norske polititropper i Sverige. I praksis betød det, at man udelod hovedforbindepladsen (Trin 3) og i stedet sendte den sårede direkte fra *afdelingsforbindepladsen* til *feltlazarettet*. Herved forenkledes sorteringen af de sårede, som nu hurtigere kom under effektiv behandling.

En forudsætning for denne ordning var, at veje og transportmuligheder i Brigadens operationsområde var gode, således at man havde let adgang til at transportere de sårede bagud. Yderligere krævedes også mulighed for at give de sårede blodtransfusion tidligt i forløbet. Til dette formål udrustedes *vognholdepladserne* med en *blodcentral*. (Vognholdepladsen var en slags mellemstation mellem afdelingsforbindepladserne og hovedforbindepladserne; i Brigadens tilfælde dog feltlazarettet).

Fra *Felttjeneste for enkeltmand, Bind 5: Feltkundskab, førstehjælp og sanitets-tjeneste, 1979*.

Organisation

Ved Brigadens koncentration i Skåne april/maj 1945 var Sanitetskompagniet organiseret som følger. Tabellerne er fremstillet med udgangspunkt i Kilde 1.

Kommandogruppe

Kommandogruppen bestod af i alt 35 personer:

- Chef (1), næstkommanderende (1), leder af Feltlazarettet (1), intendant (1), Sanitetsmaterielforvalter (1), skriver (1) depotbestyrer (1), kontorordonnans (1), garagemester (1), motorvognsførere (12), motorordonnans (1), kontorlotter (3) samt feltkøkkenlotter (10).

Den danske Brigade i Sverige 1943-1945 - Sanitetskompagniet

Generalmajor Kristian Knudtzon inspicerer en sanitetsøvelse i Håttunaholm- forlægningen, juli 1944.
Fra Kilde 5.

På billedet ses brigadelæge Terp (1), generalmajor Knudtzon (2) samt stabschefen, kaptajn P.A.F. Norup (3).

Sanitetskompagniets organisation og sammensætning

Dispositionsenhed	Personel											
	Læger	Underlæger	Tandlæger	Tandlægeassistent	Farmaceut	Sygebærerførere	Sygebærere	Elektriker	Motorvognsførere	Sygeplejersker	Sanitetslotter	Personel i alt
Feltlazarettet												
Modtageafdeling	2									3	2	7
Forbindingsafdeling	2	1								2	4	9
Kirurgisk Afdeling	6	2	3	1						11	8	31
Medicinsk Afdeling	2	1								2	3	8
Røntgenafdeling	1						1			1	1	4
Blodcentral A	3									2	2	7
Feltlaboratorium og Apotek		1			1						1	3
Epidemikommando	3					1	6			2	3	15
Sygebærerkommando						1	6					7
Evakueringsafdeling	1	1									2	4
Vognholdeplads I (Blodcentral B)	1	1					6				2	10
Vognholdeplads II (Blodcentral C)	1	1					6				2	10
Sanitetsmotorvognskolonne									4	2	2	8
I alt	22	8	3	1	1	2		1	4	25	32	123

Feltlazarettets kapacitet var 200 patienter. Ved Sanitetskompagniets overførsel til Danmark, medbragtes dog kun materiel til 60 patienter, til øjeblikkeligt brug; resten medbragtes sammen med reservebeholdningerne.

Træn

Sanitetskompagniet rådede over følgende træn:

- Personvogne (2), lastvogne (3), påhængsvogn, firhjulet (1), køkkenvogne (2), motorcykel (1), personvogne med sanitetspåhængsvogne (3) samt sanitetsmotorvogn med sanitetspåhængsvogn (1).

Den danske Brigade i Sverige 1943-1945 - Sanitetskompagniet

*Morgengymnastik, Gödelöv, april/maj 1945.
Fra Kilde 2.*

I baggrunden anes nogle af kompagniets køretøjer.

Af kompagniets dagbog, som citeres i Kilde 2, fremgår det, at marchen til Helsingborg den 5. maj 1945 foregik i kompagniets egne 5 personvogne og 8 lastvogne, suppleret med 14 køretøjer, som dels kom fra Motorvognskompagniet dels fra den pulje af svenske militærkøretøjer, som var stillet til rådighed for Brigadens transport til Helsingborg.

Sanitetskompagniet holder hvil, på vej mod Helsingborg, 5. maj 1945. Fra Kilde 2.

I stedet for en traditionel feltkappe, var udleveret en trenchcoat til brigadererne.

Materiel

Til Feltlazarettet hørte et stort antal telte, således at kompagniet var i stand til at oprette lazarettet, med alle dets afdelinger, på åben mark. Dette var beregnet som nødløsning, idet Feltlazarettet så vidt muligt skulle oprettes i faste bygninger, dels af hensyn til patienternes mulighed for ro og hvile, dels af hensyn til lægernes arbejdsvilkår.

Feltlazarettets materiel fyldte, når det var pakket, 8 store lastvogne, som blev transporteret ved Motorvognskompagniets foranstaltning.

Teltlejren ved Gödelöv, april/maj 1945. Fra Kilde 2.

Ved Brigadens koncentration i Skåne i april 1945, var Sanitetskompagniet placeret på en skole i Gödelöv.

Et infirmeri blev oprettet i skolens gymnastikhus, mens personellet var indkvarteret i telte.

Munderingsdepotet kunne i første omgang kun udlevere arbejdsuniformer til det indkaldte personel, men alle blev efterhånden udrustet med den korrekte feltuniform.

Afgivet personel og sanitetsmateriel

Brigadens afdelinger skulle så vidt muligt være i stand til at klare sig selv under mindre kamphandlinger og Sanitetskompagniet afgav derfor sanitetsfaglig støtte til enhederne, jævnfør efterfølgende tabel.

Afdelingsforbindepladserne mv. betjente sig af sanitetsmateriel, der befandt sig ved de pågældende enheder. Til hver af de 4 kampbataljoner var der udleveret bataljonspakninger, beregnet til 1.000 mand.

Afdelingsforbindepladserne rådede over cykelbåremateriel af svensk model.

Sanitetsmateriellet, som var udleveret til de øvrige enheder, hidrørte fra uddannelsesforlægningerne.

Den danske Brigade i Sverige 1943-1945 - Sanitetskompagniet

Enheder	Regimentslæge	Læger	Underlæger	Sygepassere	Sygebærere	Sygeplejersker	Sanitetslotter	Personel i alt
Regimentsstaben	1			1				2
Regimentets stabskompagni		1		1			1	3
1. Bataljon		2	1	2	12		2	19
2. Bataljon		2	1	2	12		2	19
3. Bataljon		2	1	2	12		2	19
4. Bataljon		2	1	2	12		2	19
5. Bataljon		1	1	2			2	6
Pionerkommandoet		1	1	1				3
Motorvognskompagniet		1						1
Flyverstyrken		1	1			1	1	4
Flotillen		2				1		3
Ordenspolitistyrken		1	1				1	3
Brandkommandoet		1						1
I alt	1	17	8	13	48	2	13	102

Bemærkning:

I tillæg hertil havde hver 10 mand modtaget en grundlæggende førstehjælpsuddannelse, i stil med hvad der kendes fra nyere tid.

Yderligere havde 3 soldater pr. deling modtaget en udvidet førstehjælpsuddannelse, i stil med hvad der kendes fra eksempelvis uddannelsen af gruppesanitetsmænd i Hjemmeværnet.

Delingernes sanitetsfolk var tilsyneladende udrustet med en kantine-taske, måske af den type, der blev betegnet *Forbindstaske I*.

Fra Kilde 2 og 4.

Båreeksercits, Håttunaholm, juli 1944.
Fra Kilde 2.

Eksempel på cykelbåremateriellet, her vist med svenske soldater.
Fra Kilde 8.

Reservemateriel

Ud over det sanitetsmateriel som indgik i Sanitetskompagniet eller var udleveret til afdelinger og underafdelinger, så var der også indkøbt og oplagret sanitetsmateriel 2 regimenter (2 x 5.000 mand), altså den styrke, som skulle opstilles til supplement af Brigaden, efter overførslen til Danmark.

Reservemateriellet blev, sammen med Sanitetskompagniets øvrige materiel, afleveret til Hærens Lægekorps i juli 1945, og det svenske sanitetsmateriel indgik således i de beholdninger, der var grundlaget for genopstillingen Hæren.

Personellet

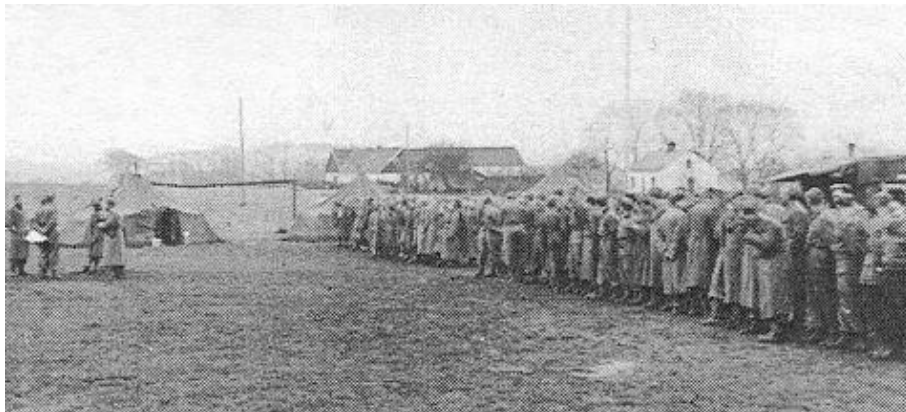
Med enkelte undtagelser bestod hovedparten af Sanitetskompagniet af civile mennesker, der var kommet i uniform, og ikke alle beherskede de militære omgangsformer lige godt. En læge, der gjorde honnør med venstre hånd, var således ikke et ukendt syn.

Kompagnichefen bemærker dog i Kilde 1, at alle var besjælet af samme tanke, nemlig at bidrage til Danmarks befrielse, hvorfor det var en let opgave at føre kommando over styrken. Det var samtidig hans klare overbevisning, at såvel materiel som personel ville have opfyldt de stillede krav, hvis Brigaden var kommet i kamp.

Den danske Brigade i Sverige 1943-1945 - Sanitetskompagniet

En del af kompagniets læger, sygeplejersker og lotter havde dog allerede ydet en stor indsats i marts og april 1945, i forbindelse med behandlingen af de tusindvis af stærkt medtagne koncentrationslejr-fanger, som svensk Røde Kors havde evakueret til Sverige.

Indsatsen blev ydet i samarbejde med sanitetspersonel fra den norske politistyrke og svenske myndigheder. Indledningsvis var situationen mildest talt kaotisk, men efterhånden kom der skik på organisation og behandling. Brigadens sanitetspersonel afgik fra denne tjeneste ved mobiliseringen i slutningen af april 1945.

Sanitetskompagniet gør klar til mønstring, Gödelöv, april/maj 1945.

Fra Kilde 2.

Dr. Gregers Nørby og en sygehjælper, mellem Kolding og Haderslev, 7. maj 1945. Fra Kilde 2.

Dr. Nørby indgik i den styrke, som straks blev sendt til Grænsen, for at bistå ved kontrollen af de tyske styrker, som var på vej hjem til Tyskland. Grænsekommandoet bestod af mandskab fra 4. og 5. Bataljon.

I kompagniets krigsorganisation havde Dr. Nørby været leder af Feltlazarettets Blodcentral A.

Sanitetskompagniets personel var bevæbnet med hovedsagelig pistoler og maskinpistoler, og havde modtaget en vis uddannelse på disse våben. Det kvindelige personel havde også modtaget en vis uddannelse, men var ikke bevæbnet.

Sanitetslotte, dr. Viveke Samson, på skydebanen, marts 1945.

Fra Kilde 2.

Den danske Brigade i Sverige 1943-1945 - Sanitetskompagniet

Sanitetslotter og sygeplejersker

Lederen af sanitetslotterne,
dr. Elin Fog, maj 1945.

Sanitetslotte,
Helsingør, 6. maj 1945.

To sygeplejersker og en sanitets-
lotte', Tønder, sommeren 1945.

Alle billeder stammer fra Kilde 2.

Afslutning

Som Brigadens øvrige enheder blev Feltlazarettet alarmeret ved 23.45 den 4. maj 1945. Det regnede om natten og efter noget besvær lykkedes det at få pakket de drivvåde sanitetstelte sammen.

Styrken forlod Gödelöv ved 9-tiden og var fremme i Helsingborg ca. fire timer senere. Ved 15-tiden blev Feltlazarettet indskibet på færgen *Holger Danske*, som forlod Helsingborg ved 16-tiden.

Om eftermiddagen den 6. maj 1945 kørte kompagniet i egne køretøjer, samt en lejet bus, så mod København, hvor man ved midnatstid blev indkvarteret på Marie Kirkeplads Skole.

En skudepisode på Jagtvej/Falkoner Alle forsinkede marchen noget. Et projektil gik gennem den lejede bus, der transporterede sygeplejersker og sanitetslotter, og et andet ramte en af lastvognene i benzintanken, men kompagniet led ikke selv tab.

Kilder

1. *Den danske Brigade* redigeret af Niels Grunnet og Bent Demer, H. Hirschsprungs Forlag, København 1945.
2. *Den danske Brigade i Sverige 1943-1945 - Sanitetskompagniet* ved Viveke Goddard, udgivet af Den Danske Brigadeforening, København 1995, ISBN 87-90214-14-5.
3. *1½ år med Den Danske Brigade* af oberstløjtnant P.A. F. Norup (stabschef ved Brigaden), Militær Tidsskrift 1947, side 271-308 og 353-406.
4. *Den danske Brigade i Sverige 1943-45* af sekondløjtnant P. Lyng, elev ved Hærens Officersskole, klasse Krogh I, 1976-80.
5. *Brigaden - Den danske Brigade i Sverige 1943-1945* af Knud J.V. Jespersen, Gyldendal, København 1993, ISBN 87-00-14924-1.
6. *Træk af dansk militærmedicins historie* af Hj. Thorsteinsson, udgivet af Forsvarets Sundhedstjeneste, december 1992.
7. *Lærebog for Hærens sanitetspersonel*, Forsvarets Lægekorps, København 1955.
8. *Medborgarboken om folkförsvaret* ved Erik Malmström, Generalstaben, Stockholm 1939.

Per Finsted

¹ Fra venstre ses: sygeplejerske E. Hartnack (massøse ved Kirurgisk Afdeling), sygeplejerske Dagny Andersen (Epidemikommandoet) samt sanitetslotte E. Kofoed [Vognholdeplads II (Blodcentral C)].